

Wprowadzenie

Fenomen „Solidarności” wykroczył u progu lat 80. daleko poza granice Polski. Liczący blisko 10 mln członków związków zawodowy zyskał być może drugie tyle sympatyków i entuzjastów poza granicami kraju — od europejskich intelektualistów po latynoamerykańskich związkowców i od konserwatystów po antyradzieckich komunistów. Na powstanie i działalność „Solidarności” można zatem spojrzeć jako **jeden z najważniejszych momentów, w których historia Polski oddziaływała na politykę i świadomość w skali globalnej.**

Międzynarodowe zainteresowanie przełożyło się na liczne wyrazy wsparcia dla „Solidarności” i pomoc humanitarną dla ogarniętej kryzysem Polski. **W Norwegii** zainteresowanie „Solidarnością” wpisano się w **wieloletnie tradycje pomocowe i solidarnościowe.** Źródła solidarnościowej działalności Norwegów można upatrywać przed II wojną światową, ale po 1945 r. polityka pomocowa zajęła ważne miejsce w polityce zagranicznej kraju, a społeczeństwo obywatelskie zaczęło angażować się w **masowe ruchy solidarnościowe** (np. ruch wietnamski).

Moje badania dotyczą reakcji norweskiego **społeczeństwa obywatelskiego** na powstanie „Solidarności” i wprowadzenie stanu wojennego w Polsce. Podstawą prezentacji są **praktyczne działania** podjęte na rzecz polskiego społeczeństwa i opozycji demokratycznej. Interesują mnie zwłaszcza motywy działania solidarnościowego Norwegów, różnice w ich podejściu do „Solidarności” i relacje między działaniami **solidarnościowymi a pomocowymi.**

Metodologia

❖ W badaniach sięgam po perspektywę **historii transnarodowej** — nurtu badającego procesy, ruchy i zjawiska przekraczające ustalone granice terytorialne. Nurt ten znajduje się niejako w opozycji do historii międzynarodowej, w której badane są relacje między państwami i organizacje międzynarodowe. **Zmienia** zatem **aktorów historii z państw na społeczeństwa**, częściej skupia się na tym co oddolne oraz wymykające się uznanym ramom społeczności międzynarodowej. Jednocześnie historia międzynarodowa stanowi nieodzowny kontekst historii transnarodowej, a historia transnarodowa to ważne uzupełnienie historii międzynarodowej.

▪ **Polityka pomocowa** obejmuje transfery zasobów z jednego obszaru geograficznego do drugiego. Zazwyczaj są to transfery z bogatszych do biedniejszych regionów, ale nie jest to reguła. Dzieli się na:

□ **Pomoc humanitarną**, która zakłada doraźną pomoc ofiarom katastrof, wojen czy klęsk żywiołowych.

□ **Pomoc rozwojową**, planowaną w dłuższej perspektywie i obejmującą m.in. inwestycje infrastrukturalne, medyczne czy edukacyjne na obszarach uznawanych za słabiej rozwinięte. Często realizowana jest w ramach partnerstwa państwa i biznesu.

□ **Pomoc militarną**, obejmującą zarówno transfery uzbrojenia, jak i misje pokojowe.

➤ Polityka pomocowa może być prowadzona przez państwo jako element polityki zagranicznej, ale często uczestniczą w niej organizacje pozarządowe i partnerzy biznesowi. **Realizowana jest zatem na przecięciu państwa i społeczeństwa.**

○ **Solidarność międzynarodowa** to zjawisko solidaryzowania się z jednostkami bądź grupami położonymi w oddaleniu geograficznym. Solidarność jest czynem praktycznym, realizowanym poprzez **aktywne działanie** na rzecz Innego. Bodźcem do zaangażowania mogą być zarówno empatia, jak i poczucie wspólnoty interesów. Zazwyczaj podmiot lepiej sytuowany solidaryzuje się z podmiotem gorzej sytuowanym, ale przepływ solidarności może działać również w przeciwnym kierunku. **Ważnym aspektem solidarności jest wzajemność**, w myśl której obie strony mogą coś zyskiwać dzięki nawiązanej relacji.

? W pracy doktorskiej proponuję wykorzystanie terminu **„polityka solidarnościowa”**, rozumianego jako społeczne wcielenie polityki zagranicznej. Polityka ta obejmuje ogół działań solidarnościowych podejmowanych przez dane społeczeństwo na rzecz jednostek i grup wywodzących się z innych obszarów geograficznych. **Od polityki pomocowej odróżnia ją to, że jest niezależna od państwa**, a wręcz może wchodzić z nim w krytyczny dialog i konflikty. Solidarność może przejawiać się na różne sposoby, również te znane z repertuaru polityki pomocowej. Wykorzystanie nowego pojęcia ma na celu zaproponowanie kategorii badawczej pozwalającej na **porównywanie i analizowanie pluralizmu ruchów solidarnościowych** działających w danym społeczeństwie — dotychczas historycy zazwyczaj analizowali je pojedynczo i wciąż poszukują użytecznych ram komparatystycznych.

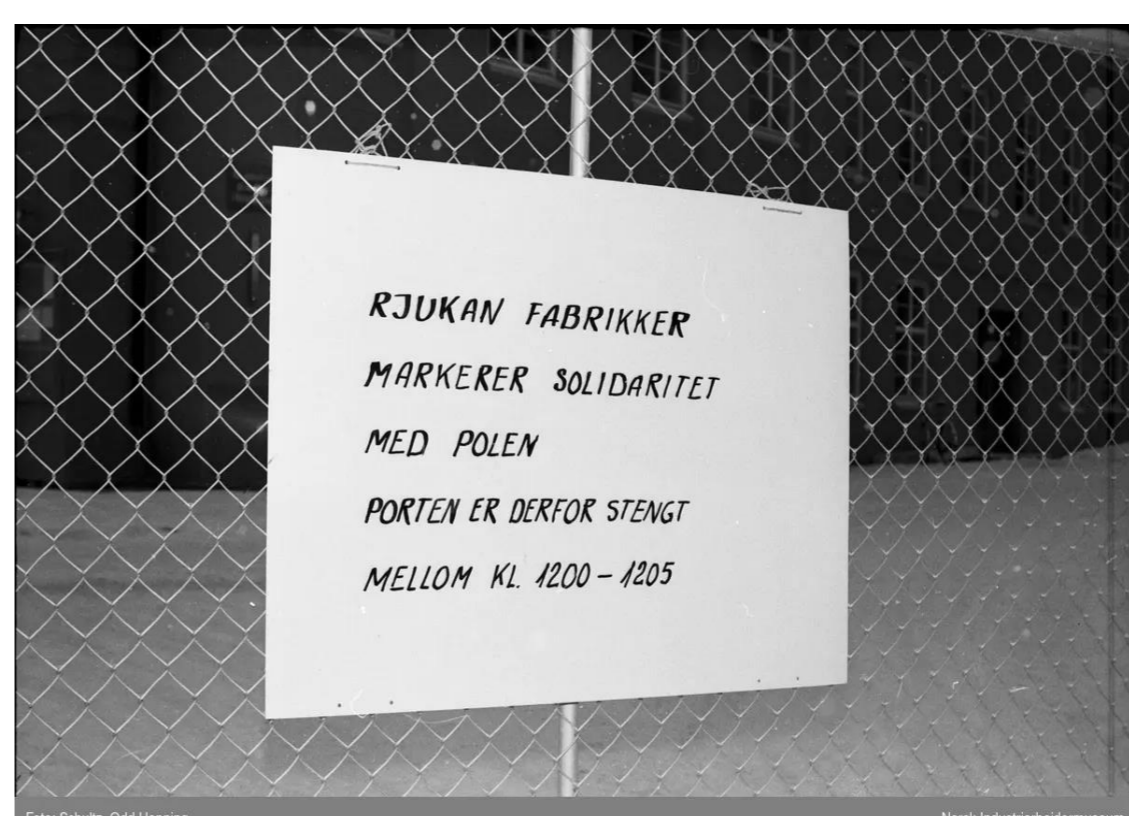

2. Oblicza solidarności wobec stanu wojennego

Już **wieczorem 13 grudnia** kilkaset osób spontanicznie demonstrowało pod ambasadą PRL w Oslo. W kolejnych dniach manifestacje odbywały się w wielu miejscach w kraju, chociaż zimowa pogoda nie ułatwiała ich organizacji. Liczba protestujących wahała się od kilkunastu do kilku tysięcy. Do dużego marszu doszło **17 grudnia w Oslo – udział wzięło 3500 osób** (na zdjęciu – fot. Vidar Ruud, zbiory ARBARK w Oslo). Na demonstracjach spotykali się ludzie o poglądach liberalnych, konserwatywnych, socjaldemokratycznych i maoistowskich — polityczna orientacja nie miała znaczenia. **Nie każdy norweski ruch solidarnościowy potrafił zjednoczyć tak wiele środowisk.** Zimowe przesilenie zakończył Międzynarodowy Dzień Solidarności 30 stycznia, w którym udział wzięło 1500 osób.

Maszerowano pod hasłami: **„Sowietci – ręce precz od Polski!”**, **„Pełne wsparcie dla Solidarności!”**, **„Uwolnić aresztowanych!”**, **„Znieść stan wojenny!”**, **„Wolność dla Polski!”**, **„Wspierając Solidarność wspierasz pracę na rzecz pokoju w Europie!”**.

Rozwinęła się Solidarnost Norge-Polen, która organizowała demonstracje, wystawy, koncerty i zbiórki. Zwiększył się jej stan członkowski, **przygotowywano się również do przyjęcia uchodźców z Polski i wsparcia aresztowanych działaczy opozycji.**

Wiele aktów solidarności płynęło ze strony związków zawodowych. Prowadzono m.in. pięciominutowe **strajki solidarnościowe** (na zdjęciu informacja o strajku w Rjukan) i zbierano pieniądze na pomoc humanitarną i pomoc dla podziemnej „Solidarności”. **Po stronie „S” zdecydowanie opowiedziały się centrala związkowa LO**, która początkowo z rezerwą odnosiła się do wolnych związków zawodowych.

Po 13 grudnia znacząco przyspieszyła organizacja **pomocy dla Polski**. Informowano o „olbrzymim zaangażowaniu” w akcje pomocowe w drugiej połowie grudnia. 30 grudnia NCK meldował, że **zbiórka dla Polski przekroczyła 5 milionów koron** (ok. 7 mln. dzisiejszych złotych). Norweska Pomoc Ludowa do 7 stycznia zebrała 6 milionów koron, z czego 4 pozyskała z MSZ. **Norwegowie nie działali sami** – szeroko zakrojona była współpraca norwicka, a część akcji pomocowych organizowano we współpracy z zaprzyjaźnionymi organizacjami z takich krajów jak Belgia czy RFN.

Przed 9 stycznia sześć największych organizacji pomocowych zebrało łącznie ok. **25 milionów koron dla Polski**, a **rząd wspomógł je dodatkową kwotą 23,5 mln.** Pieniądze płynęły z różnych stron — od związków zawodowych, firm, harcerzy czy osób prywatnych. Datki zbierano na ulicach i w kościołach, na loteriach i akcjach, a paczkę do Polski można było wystać np. kupując **specjalne talony w sklepach spółdzielczych.** Akcje pomocowe trwały przez całą zimę i wiosnę, dogasając dopiero w drugiej połowie 1982 r.

Pomoc najczęściej przybierała formę paczek wysyłanych do Polski drogą lądową i morską. Stan wojenny wymusił zmianę kanałów pomocowych z solidarnościowych na kościelne, ale nawet laickie organizacje płynnie sobie z tym poradziły. W paczkach można było znaleźć wiele artykułów pierwszej potrzeby. **Do Polski wysyłano m.in. margarynę, olej, kakao, ryż, mleko w proszku, konserwy, sery, żelazo w tabletkach, witaminy, ubrania dla niemowląt i mydło.**

Badania

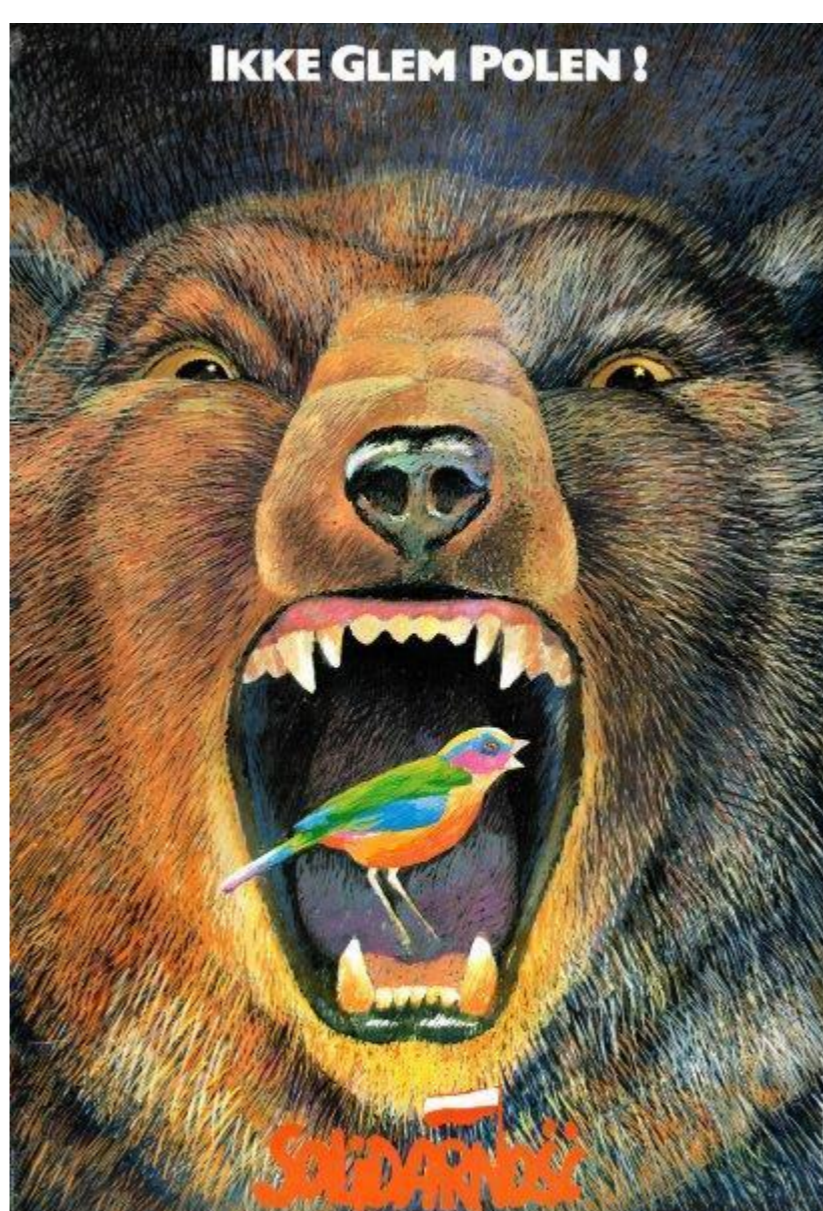
1. „Karnawał Solidarności” oczami Norwegów

Sierpień 1980 stanowił przetom w społecznych kontaktach między Norwegami i Polakami. Obecność norweskich dziennikarzy i związkowców w Stoczni Gdańskiej przerodziła się w długofalowe relacje z polską opozycją. Wkrótce ogłoszona została **akcja „Daj godzinę pracy dla Polski”**, polegająca na przekazywaniu „godzinówek” na zbiórki dla polskich robotników. 4 kwietnia 1981 r. założona została organizacja **Solidaritet Norge-Polen** (Solidarność Norwegia-Polska), stanowiąca kręgosłup norweskiej polityki solidarnościowej dla Polski. SNP skupiała działaczy indywidualnych i związki zawodowe. Na przestrzeni lat, dzięki kolektywnemu członkostwu, **do SNP należało ok. 100 000 osób**, co wyróżniało ją na tle europejskich odpowiedniczek. Działalność SNP obejmowała m.in. **wysyłkę maszyn drukarskich dla „Solidarności”** i akcje informacyjne.

Postępujący kryzys gospodarczy wciągnął Polskę w orbitę norweskiej **polityki pomocowej**. W lutym 1981 r., z inspiracji środowisk polonijnych, kryzysową sytuacją w Polsce zainteresował się **Norwesi Czerwony Krzyż**. W kwietniu cztery norwedge oddziały CK wystąpiły do Polski transport obejmujący 27 ton żywności. Latem 1981 r. pierwsze działania pomocowe dla Polski zaplanowały **Pomoc Kościoła Norweskiego** oraz socjaldemokratyczna **Norweska Pomoc Ludowa**. Wołanie o pomoc zataczało szerokie kręgi — w kampanii organizacji **CARE** na rzecz pomocy dla Polski zaangażowało się **dwóch byłych premierów Norwegii** — Einar Gerhardsen i Trygve Bratteli.

Norwegowie widzieli w „Solidarności” oddolny, wielomilionowy ruch na rzecz demokratyzacji życia w Europie Środkowo-Wschodniej i szansę na budowę nowej, pokojowej Europy. Jedni liczyli na obalenie komunizmu, inni na odnowę socjalizmu, ale **nadzieja na zmiany** rozbudzona przez „S” miała uniwersalny charakter. Nie wszyscy dzielili ten entuzjazm. **Z rezerwą odnosili się początkowo socjaldemokraci**, w tym centrala związkowa LO, w obawie przed wzrostem napięcia w Europie i pogorszenia kontaktów ze Wschodem.

Wnioski

Plakat „Nie zapomnij o Polsce”, Geir Stormoen, 1982, zbiory Archiwum ECS w Gdańsku

☒ Pomoc dla Polski trafiła na świetnie zorganizowane struktury społeczeństwa obywatelskiego, które interesowało się Polską już od Sierpnia 1980.

☒ Zaangażowanie Norwegów miało charakter solidarnościowy i humanitarny. Celem pierwszego było aktywne wsparcie „Solidarności”, celem drugiego – wsparcie polskiego społeczeństwa w realiach kryzysu.

☒ Przed stanem wojennym norweskie organizacje solidarnościowe i pomocowe prowadziły szeroko zakrojone działania na rzecz Polski. Rozwój sieci kontaktów przed 13 grudnia wpłynął na skuteczność masowych działań Norwegów. Znaczenie miały też lata doświadczeń pomocowych i międzynarodowe kontakty.

☒ 13 grudnia zadziałał jako wyzwalacz społecznej energii przejawiającej się m.in. w demonstracjach i zbiórkach. Z czasem entuzjazm społeczny zaczął wygasać, a pomoc nabrała bardziej instytucjonalnego charakteru.

☒ Podczas akcji na rzecz Polski potrafiły zjednoczyć się wszystkie środowiska polityczne.

☒ Badając transnarodową solidarność, możemy lepiej zrozumieć charakter oddolnej partycypacji w polityce zagranicznej i społeczności międzynarodowej w obliczu takich wyzwań jak wojna w Ukrainie czy konflikt izraelsko-palestyński.